

Södertörns högskola | Institutionen för kommunikation, medier och it
Kandidatuppsats 15 hp | Journalistik | Höstterminen 2009
Journalistik och multimedia

Journalisten och dess källor

En studie om arbetet med källor i regionalpress

Av: Maria Brolin & Karin Johansson
Handledare: Gunnar Nygren
Examinator: Jan Örnéus

Abstract

Tidigare forskning har visat att journalistik är en produkt av förhållandet mellan journalisten och dess källor. Syftet med den här uppsatsen är att kartlägga hur arbetet med källor ser ut för sex journalister på regionaltidningar. Här undersöks hur kontakten med källorna sker och hur journalisten och källan samspelar med varandra. Studien täcker hela arbetsprocessen, från vem som tagit initiativ till nyheten till hur journalisten och källan sedan bidragit med information till artikeln. Metoden går ut på att journalisterna rekonstruerar sitt arbete med nyhetsartiklar. De sex journalisterna har intervjuats om totalt 76 artiklar.

Resultatet visar att ungefär hälften av artiklarna har initierats av journalister och hälften av källor utanför redaktionerna. I det stora hela är journalisterna väldigt aktiva i arbetet med artiklarna, men när en artikel har sitt ursprung hos en källa står journalisterna under större påverkan utifrån och blir något passivare i sitt arbete. Journalisterna använder mycket elitkällor. De källor som har varit viktigast återkommer ofta och dem har journalisterna mycket stort förtroende för. Därmed visar studien att journalisten och källan samspelar genom ett givande och tagande i arbetsprocessen. Detta antyder att de har ett gemensamt intresse att forma slutprodukten.

Sökord: journalister, källor, påverkansmetoder, regionalpress, samspel.

1. Inledning.....	5
Syfte och frågeställningar.....	5
2. Teori och tidigare forskning	7
Aktör- och utbudsmodell i sättet att se på medier	7
Den journalistiska arbetsprocessen i två faser.....	7
Mediers makt och rollen som grindvakt.....	7
Mycket elitkällor i nyhetsjournalistik.....	8
Källans metoder för att påverka medierna	9
Journalist och källa i samspel.....	10
Zvi Reich som utgångspunkt i uppsatsen.....	11
3. Metod.....	14
Metoder i tidigare forskning.....	14
Åtgärder för att garantera källskydd.....	15
Anonymitet.....	15
Urval och material	16
Bortfall	17
Frågeformuläret	17
Validitet och reliabilitet.....	19
Våra intryck.....	20
Definitioner	20
4. Resultat	22
4.1 Fas ett – användning av källor vid artikelns uppkomst.....	23
4.2 Fas två – användning av källor under insamlandet av material till artikeln.....	26
4.3 Hur initiativet i fas ett påverkar arbetet i fas två	29
4.4 Artikelns viktigaste källa.....	33
4.5 Redigering	35
4.6 Problemdiskussion	35
5. Analys.....	37
Källan och journalisten formar regionaltidningsjournalistiken tillsammans	37
Fas ett	37
Fas två	38
Fas etts inverkan på fas två.....	39
Antal källor i artikeln	39
Den viktigaste källan	40
Makten över medieutbudet.....	40
6. Slutsatser och diskussion	41
Vem tar initiativet till nyheter?	41
Vilken sorts källa har använts?.....	41
Vilka kanaler använde journalisten för att kommunicera med källor?	42

Hur aktiva är källan och journalisten i olika faser av arbetet?	42
Hur försöker aktörer utanför medierna påverka journalisten?	42
Den viktigaste källan	43
Diskussion	43
7. Förslag till fortsatt forskning.....	44
Litteratur- och källförteckning.....	45
Bilagor	46
Bilaga 1. Frågeformulär för rekonstruktion av nyhetsartikel	46
Bilaga 2. Kort enkät om journalisternas bakgrund.....	51
Bilaga 3. Tabell	52
Bilaga 4. Tabell	53
Bilaga 5. Tabell	54
Bilaga 6. Tabell	55
Bilaga 7. Tabell	56
Bilaga 8. Tabell	57

1. Inledning

Nyhetsmedier har makt att påverka och förväntas vara objektiva och oberoende. Men mediernas bild av verkligheten kommer alltid, till någon grad, att vara vald och konstruerad. Den bild av verkligheten som till slut når publiken beror dels på det urval som journalister och redaktörer gör. Men den beror också på vilket inflytande källorna som bidrar till medieinnehållet har. Journalisten behöver källan för att få fakta och kommentarer. Samtidigt är källan beroende av medier som en kanal för att nå ut till medborgarna (McQuail 2005, s. 322). Verkligheten i nyheterna har således sin grund i den relation och det samspel som journalister och källor utvecklar i nyhetsprocessen.

Det samspelet präglas av ett ständigt förhandlande mellan journalister och källor, där parterna växlar i rollen som aktiv initiativtagare och passiv mottagare (Reich 2009, s. 58). Men samspelet mellan journalisten och dess källor är sällan dramatiskt. Det är snarare ett resultat av självklara och nödvändiga rutiner (Reich 2009, s. 179). I studerandet av dessa rutiner blir samspelet mellan journalisten och källan synligt. Det är det samspelet vi vill studera.

Den här undersökningen fokuserar på de rutiner som präglar sex nyhetsjournalisters arbete med källor i svensk regionalpress. Vi är intresserade av journalisternas vardagliga arbete, inte bara av viktiga grävjobb och mer storartade insatser. Detta för att få en god bild av det rutinmässiga samspel med källor som påverkar det dagliga medieinnehållet. Rutinerna är dolda och svåra att närma sig utan att riskera källskyddet. Dessa risker ska vi försöka överbygga genom att använda oss av en ny metod som en israelisk medieforskare vid namn Zvi Reich (2009) tagit fram.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att få en inblick i hur sex journalister arbetar med sina källor i den vardagliga nyhetsjournalistiken. Resultatet kommer att analyseras i ljuset av tidigare forskning om samspel mellan journalister och källor.

Vår forskningsfråga är:

Hur arbetar journalisten med källor under den journalistiska arbetsprocessen?

Vi har ställt oss följande underfrågor:

- Vem tog initiativet till nyheten?
- Vilken sorts källor har använts?
- Vilka är artiklarnas viktigaste källor och hur ser journalisten på dem?
- Vilka kanaler använde journalisten för att samla information och kommunicera med källor?
- Hur aktiv är journalisten och källan under olika faser av arbetet bakom en nyhet?
- Hur försöker aktörer utanför medierna påverka journalisten under arbetet med en nyhetsartikel?

2. Teori och tidigare forskning

Aktör- och utbudsmodell i sättet att se på medier

Asp, Johansson och Larsson (1997, s. 18-19) ser journalistiken som en produkt av förhållanden mellan aktörer både inom och utom medierna. Det synsättet tillämpas i medieforskningen genom en så kallad aktör- och utbudsmodell. Modellen går ut på att aktörer inom medier spelar på samma arena som exempelvis aktörer inom politiken. Modellen har ersatt den traditionella kanalmodellen. Där antas att medierna är kanaler mellan de styrda och de styrande, mellan medborgare och politiker. Synen på journalisten som en aktör i samspel med andra aktörer utanför medierna, kommer att stå som grund i den här uppsatsen.

De studerade nyhetsartiklarna i den här uppsatsen antas ha formats av ett samspel mellan källan och journalisten. För att kartlägga de rutiner som ligger bakom samspelet så kommer vi att studera vilka roller källan och journalisten (aktörerna) har i arbetet med artiklarna. Detta antas påverka vilka artiklar som har publiceras (utbudet). Aktörernas samspel antas forma den verklighetsbild som nyheterna förmedlar.

Den journalistiska arbetsprocessen i två faser

Arbetsprocessen bakom artiklarna delar vi in i två faser, fas ett och fas två. Fas ett handlar om nyhetens uppkomst. Då menar vi den kontakt eller händelse som gav uppslaget till artikeln. Det kan exempelvis vara ett telefonsamtal till journalisten, eller journalistens närvaro vid en nyhetshändelse. Fas två handlar om insamlandet av material till nyhetsartikeln, där journalisten gör intervjuer och söker information. På detta sätt kommer studien att ge svar på hur rutinerna ser ut under två olika men avgörande stadier av arbetet. Därigenom kan vi skilja ut vem av journalisten och källan som initierar nyheter och vilken aktör som är mest aktiv under insamlandet av material.

Mediers makt och rollen som grindvakt

Medier har en rad funktioner som ger dem makt. De rollbesätter och regisserar den offentliga debatten genom att bestämma vilka ämnen, problem och personer som skall belysas. Medier styr alltså över åt vilket håll publikens uppmärksamhet skall riktas. Publikens uppmärksamhet

är värdefull för andra aktörer i samhället då ”kampen om uppmärksamhet är kampen om makt” (Petersson & Carlberg 1990, s. 159).

Ett sätt att beskriva mediers makt är att tala om deras roll som grindvakt. Då fokuserar man på mediernas makt vid nyhetens uppkomst, alltså i fas ett av nyhetsarbetet. Enligt teorin om mediers roll som grindvakt finns det vissa nyckelpersoner, som står vid en grind mellan nyhetsflödet och redaktionen. Dessa personer beslutar vilka nyheter som skall väljas ut för publicering (McQuail 2005, s. 308). Men teorin om mediers roll som grindvakt har fått kritik. Vissa forskare menar att det inte finns ett tydligt flöde av nyheter på andra sidan grinden. Det finns även de som menar att man omöjligt kan peka ut vem som är grindvakt på en redaktion (McQuail 2005, s. 309).

För att få grepp om mediernas eventuella roll som grindvakt gjorde Olof Petersson och Ingrid Carlberg en kvantitativ innehållsanalys av debattartiklar som publicerats i DN och SvD. Resultatet av undersökningen blev att redaktörens roll som grindvakt inte bara innebar möjligheten att välja bland flödet av debattartiklar. Grindvakten var mer aktiv än så, då en stor del av debattartiklarna blivit till på uppdrag av denne (Petersson & Carlberg 1990, s. 185-187). Innehållet på debattsidorna var därmed inte enbart en spegling av den offentliga debatten och nyhetsflödet utanför grinden, utan även en följd av redaktörens styrning. Medierna premierade, i sin roll som grindvakt, inlägg av personer med högt uppsatta positioner framför inlägg av medborgare. Inlägg som var aktuella och som exklusivt skulle finnas i den egna tidningen premierades också. Resultatet av studien blev att grindvaktens urvalsmakt ledde till en offentlig debatt som var öppen nästan uteslutande för eliter och där ett fåtal frågor dominerade (Petersson & Carlberg 1990, s. 184-185, 187-188). Det är länge sedan undersökningen gjordes, men vi anser att resultaten är relevanta då forskningen om journalisters arbete med källor i Sverige är begränsad.

Mycket elitkällor i nyhetsjournalistik

Det finns flera undersökningar som visar att samhällseliten dominerar i medierna. Medieforskaren Gunnar Nygren har analyserat tidningsinnehållet i fyra kommuners lokaltidningar. De synliga källorna består till 60 procent av politiker och tjänstemän (Nygren 2003, s. 15). Även Anders Sahlstrand (2000, s. 138) har kommit fram till att elitkällor, med politiker i spetsen, dominerar det journalistiska nyhetsinnehållet. På debattsidor är det främst

politiker och företrädare för myndigheter, organisationer och företag som kommer till tals. Det är väldigt ovanligt att en person utan en organisation i ryggen publiceras där (Pettersson & Carlberg 1990, s. 182-184). En del menar också att professionella källorganisationer som PR-företag och lobbyister har fått mer plats i medieutbudet (Hvitfelt & Nygren 2005, s. 43). Det verkar således som att många är eniga om att den vardagliga journalistiken hämtar sin näring i makteliten. Detta gör att reportrar lätt blir språkrör för just dessa grupper i samhället (Nygren 2003, s. 46).

Källans metoder för att påverka medierna

Det finns olika sätt för källor att påverka medierna på. Påverkan kan exempelvis vara individrelaterad, medieanpassad eller ske genom en manifestpåverkan (Asp, Johansson & Larsson 1997, s. 219). Den individrelaterade påverkan är när någon kontaktar medierna för att föra fram sina intressen genom att boka in ett personligt möte eller ringa. Det kan även handla om att helt enkelt vara tillgänglig och ställa upp med material till journalisten. Medieanpassad påverkan är metoder som utgår från mediernas förutsättningar. Där utnyttjas exempelvis mediernas tidspress genom att skicka nyheter vid nyhetstorka. Manifestpåverkan är ett mer organiserat sätt att kontakta medierna på och sker exempelvis genom pressmeddelanden och konferenser. (Asp, Johansson & Larsson 1997, s. 219.)

Olof Pettersson och Ingrid Carlberg undersökte även vilka påverkansmetoder som journalister och informatörer ansåg vara mest effektiva och vilka som användes mest. De kom fram till att det var vanligt att journalister hade en nära relation med sina källor (Pettersson & Carlberg 1990, s. 171). Då utsatte sig journalisterna för det som informatörer räknade som den mest effektiva metoden för att påverka en journalist. Journalisterna trodde däremot att det mest effektiva sättet för källor att påverka dem på var att erbjuda exklusiv information. Personlig kontakt, pressmeddelanden och nyhetsbrev var de mest använda påtryckningssätten. Trots att pressmeddelanden och nyhetsbrev användes ofta, var det få journalister och informatörer som ansåg att dessa var särskilt effektiva (Pettersson & Carlberg 1990, s. 170).

Ekonomiska faktorer påverkar journalistikens villkor

Det finns andra yttre faktorer än källorna som påverkar hur medieutbudet ser ut. I dagens informationssamhälle är det ekonomiska krav som i huvudsak formar och styr medieföretagens handlande (Hvitfeldt & Nygren, s. 70-71). Vinstintresset leder till att

journalistiken ser allt mindre till folkbildningsidealet (Hvitfeldt & Nygren s. 71, s. 234). Förutsättningen för en fri och oberoende journalistik hotas av de ändrade ekonomiska villkoren. Därmed försvåras uppgiften att ge olika versioner av händelser och att låta många röster få komma till tals (Hvitfeldt & Nygren s. 43).

De ekonomiska förutsättningarna leder till ett pressat arbetstempo på redaktionerna. Ett sätt för journalisten att spara tid på är att haka på ett källinitiativ. Bekvämligheten att få något att skriva om visar sig ofta gå före den skeptiska inställningen till material som presskonferenser och pressmeddelanden (Larsson 1998, s. 135-136). Det är något som källor i sin tur gärna utnyttjar. När de dessutom följer medielogiken genom att redan i förväg ha dramatiserat, personifierat eller tagit fram konkreta fall ökar chanserna att den informationen når publicitet (Sahlstrand 2000, s. 13).

De tuffa produktionskraven gör alltså att journalister värdesätter källor som gärna vill ha medieutrymme, eftersom det spar tid. Journalister återkommer gärna till källor som de vet kommer med kvicka och slagfärdiga formuleringar (Sahlstrand 2000, s. 13). Bidragande källor är viktiga att ta hand om så de inte blir besvikna och istället går till konkurrenterna (Taubert 2003, s. 13). Denna rädsla att förlora värdefulla källor kan ta sig olika uttryck. Om man vill ha något, ger man tillbaka. En del menar att journalister byter publicitet mot nyheter.

Journalist och källa i samspel

Det finns olika sätt att betrakta relationen mellan journalisten och dess källor. En del menar att journalistens relation med källor kännetecknas av ett oberoende och att kontakten mellan dem är formell. En annan teori är att journalisten och källan är beroende av varandra och att de i extrema fall till och med kan byta roller med varandra. Källor kan då fungera som reportrar och bli så kallade ”surrogate observers”, medan reportrar exempelvis kan fungera som politiska instrument utåt. För att se hur journalisten samverkar med sina källor lät Larsåke Larsson (1998) intervjua 21 lokaltidningsjournalister och 19 av deras källor. Källorna hade använts i 248 artiklar. Dessa var kommunala aktörer i beslutsfattande positioner, som exempelvis tjänstemän och politiker. Studien visar på ett samspel mellan journalister och dem de bevakar. Kommunreportrarna vistas ofta i förvaltningar och har tät kontakt med sina källor. Dessa möten och samtal skapar ett förtroende mellan aktörerna. De känner till varandras behov av publicitet och drar stundvis nytta av det. Samspelet leder till ett bytesförhållande där

journalisten ger källan publicitet mot nyheter. Aktörerna skapar nyheter tillsammans (Larsson 1998, s. 14, s. 19, s. 138, s. 140).

Att journalisten och källan blir beroende av varandra ligger inte i linje med synen på medier som en tredje statsmakt. Enligt den tanken ska medierna snarare vara åtskilda dem de bevakar. Men journalistens roll har vuxit från att referera makten till att ta större plats i den. Därigenom kan journalisten komma att bli nyttig för de institutioner de bevakar genom att de sprider de budskap politiker vill få ut (Larsson 1998, (s. 19-20, s. 24). Då är det i huvudsak makthavarens verklighetsbild som når publiken och inte en journalistisk kritisk tolkning av vad makteliten säger.

Men Larsson (1998) menar att journalistens samspel med dem de bevakar inte behöver utesluta kritisk granskning. Han ser det som att demokratin kan främjas av journalistens behov att samverka med sina källor. Om samspelet skulle upphöra finns det en stor chans att samhällets institutioner utvecklar och expanderar egna informationskanaler för att nå ut till medborgarna. Det skulle innebära en risk för en mer propagandainriktad information. Samspelet mellan journalisten och källan säkerställer att det som händer i samhället blir utförligare och rikare återgivet än så (Larsson 1998, s. 215, s. 216).

Zvi Reich som utgångspunkt i uppsatsen

Den israeliske medieforskaren Zvi Reich (2009) har gjort en studie av 30 nyhetsjournalisters dagliga rutiner i arbetet med källor. Den ger en god inblick i de israeliska journalisternas samspel med sina källor. Zvi Reich skapade en ny metod som bäst skulle passa studiens syfte. Genom att göra intervjuer där reportern rekonstruerar sitt arbete med olika artiklar tycker han sig nå den vanligtvis onåbara del av journalistiken där samspelet med källor sker. Den här studien utgår ifrån Zvi Reichs metod, i syfte att göra en liknande undersökning av sex journalisters samverkan med källor i Sverige.

I studierna av nyhetens uppkomst fann Zvi Reich att reportern tagit initiativet till nyheten bara 30 procent av gångerna. Källor tog initiativ 70 procent av gångerna. I den första fasen av arbetet med nyheten kan det därmed sägas vara källor som dominerar, medan journalisten har en passiv roll (Reich 2009, s. 50). Framförallt är det informationsanställda PR-personer eller talesmän som bidrar med tips till journalisten i fas ett (Reich 2009, s. 75). Resultatet indikerar

att nyheter sällan blir till om det inte finns källor som tipsar om dem. Tipsen kommer oftast från personer som tjänar på mediebevakningen. Det leder till att urvalet i medierna ofta blir snävt och hela tiden baserat på samma sorts källor (Reich 2009, s. 187).

I fas två av arbetet tar reportern däremot initiativet till intervjuer och materialinsamling 70 procent av gångerna (Reich 2009, s. 50). Det visar att reportern är mer aktiv här, och kan anses ha en dominant roll. Det här indikerar, enligt Zvi Reich (2009, s. 58), att journalistens fokus förändras i de olika faserna. Vid nyhetens uppkomst är journalisten inte kräsen med vilken sorts källa som informerar, så länge tipsen kommer. Vid övergången till fas två av arbetet förflyttas fokus till att få in information från källor man anser vara trovärdiga (Reich 2009, s. 88). Detta pekar på att reportern ser verkligheten i fas ett som något man bara når genom källor. De egna arbetsrutinerna börjar istället vid fas två.

I den andra fasen av arbetet med nyheter är det framförallt elitkällor som används (Reich 2009, s. 75). Här tyder resultaten på att journalisten vill effektivisera sitt arbete så mycket som möjligt. Reportern vill ha maximalt mycket information av ett minimalt antal källor. Dessa ska vara så trovärdiga som möjligt. Deras trovärdighet baseras på tidigare kontakt, som ofta är regelbunden. Resultaten målar bilden av en reporter som omringar sig med kända, trovärdiga källor för att slippa kontakta fler källor för kritisk kontroll av informationen i artikeln (Reich 2009, s. 186-187).

Zvi Reich antar att journalistik är en produktion av kunskap. Han antar även att sättet man lär sig något på påverkar vad man sedan vet. Dessa antaganden använder han sedan för att dra slutsatser om den israeliska nyhetsjournalistikens kunskapsmässiga kvalitet.

1. Nyheter har väldigt lite med saker man bevittnar direkt att göra.

I motsats till den romantiska bilden av journalistik kom Reich fram till att de Israeliska reporterna mycket sällan åkte ut på några jobb. Reportern fick därmed sällan en direkt bild av nyhetshändelsen.

2. Nyheter handlar mer om förtroende än om kunskap.

Reportern måste lita på mänskliga kontakter som oftast är korta, avlägsna och med bakomliggande motiv. Källan står mellan journalisten och fakta. Källan förmedlar fakta så som den vill. Journalisten gör sedan urval, värdering och tolkning baserat på sitt förtroende för källan.

3. Nyhetsrapportering minimerar skepticism.

Reportern undviker att behöva vara skeptisk genom att omringa sig med ett nät av regelbundna källor som denne rankar högt på en förtroendeskala. Journalisten använder inte den bäst passande källan för nyheter, utan den bäst passande källa han redan råkar ha i sitt nät. Detta leder till en konservativ journalistik där social status quo råder.

4. Nyheter är produkter som har förhandlats fram.

Reportern förhandlar om fakta med sina källor. Det gör att mycket av de fakta som används riskerar vara vinklade av källan. Bra intervjuteknik kan göra att källans vinkling blir synlig och kan undvikas av journalisten.

5. Nyheter baseras på få källor.

De Israeliska nyhetsreportrarna använder få källor och producerar följaktligen ensidig journalistik.

6. Journalister hittar inte nyheter, de värderar dem.

Journalister ser sig mer som de som värderar och väljer ut nyheter ur en mängd uppslag, snarare än att de själva hittar uppslagen. Kanske för att de då tycker sig lättare kunna hålla objektiviteten i arbetet då de aldrig behöver ställa hypoteser.

7. Varje bevakningsområde inom journalistiken har en egen kunskapsmässig subkultur.

Rutiner i vardaglig journalistik skiljer sig mellan olika bevakningsområden. Detta gör att olika sorts journalistik har olika kunskapsmässig kvalitet.

(Listan ovan: Reich 2009, s. 186-189.)

Zvi Reich kommer till slutsatsen att journalistiken som undersökts inte är en produktion av traditionell kunskap. Istället skapas journalistiken mot en bakgrund av social kunskap. Journalistens relationer och sätt att samspela med sina källor och bedöma dessas trovärdighet ligger till grund för artiklarna. Det är en följd av de rutiner som skapats för att effektivisera det journalistiska arbetet (Reich 2009, s. 188).

3. Metod

I den här studien undersöks journalistens arbete med källor genom att journalisten rekonstruerar sitt arbete med en färdig artikel. Journalisten får återberätta hur arbetet gått till utifrån ett tydligt frågeformulär med standardiserade frågor. Det är värt att betona att det är artiklar som undersöks i den här studien, inte journalisterna. Artiklarna är våra analysenheter. Detta för att få en tydlig bild av hur artiklar blir till och hur källan och journalisten bidrar till detta. Men det finns alternativa metoder att tillgå i studier av den journalistiska arbetsprocessen med fokus på källorna. I den tidigare forskning vi tagit del av finns både samtalsintervjuer och innehållsanalyser. Nedan motiverar vi vår metod mot dessa tänkbara metoder.

Metoder i tidigare forskning

Samtalsintervju

Med samtalsintervjuer kunde Larsson (1998) undersöka hur journalisten och källan ser på varandras roller och hur de ser på nyheter. Han kunde även ringa in hur de uppfattar maktförhållandet dem emellan. Samtalsintervjuer kan ge sådan djupare insyn i ämnet. Det tillåter inte vår metod. Däremot visar vår metod på ett mer konkret sätt hur journalister och källor kontaktar varandra och därmed hur samarbetet dem emellan ser ut. Risken med att basera vår studie på enbart samtalsintervjuer kan vara att materialet färgas av journalistens förmåga att ta sina rutiner för självklara. Materialet kan även påverkas av journalistens egen värdering av sitt arbete. Trots dessa risker, skulle den här studien helt klart fånga mer aspekter av relationen med källor om den kompletterades med samtalsintervjuer. På grund av tidsbrist kan vi inte göra det. Istället kommer vi att analysera våra resultat i ljuset av Larssons samtalsintervjuer (Larsson 1998).

Innehållsanalys

Både Nygren (2003) och Sahlstrand (2000) har studerat journalistens arbete med källor med hjälp av innehållsanalyser. Båda har haft syftet att undersöka hur vissa kriterier på journalistiken efterlevs, med fokus på att den ska vara oberoende, granskande och självständig. Sahlstrand (2000) undersökte hur användandet av källor påverkar den journalistiska kvaliteten medan Nygren (2003) undersökte hur granskande kommunjournalistiken är. Innehållsanalyser tillåter en inblick i hur journalisten sätter sin

prägel på materialet. Det kommer inte vår metod åt, vilket gör att vi inte kommer åt att undersöka hur självständig journalisten är som skribent. Huruvida de exempelvis refererar källan eller använder informationen som grund för egen tolkning blir omöjligt att säga.

Vi valde bort innehållsanalys som metod eftersom den används för att undersöka produkten istället för arbetet bakom den. Med innehållsanalys skulle vi bli tvungna att anta att det finns tecken på hur arbetsprocessen har gått till i den färdiga texten. Vi skulle även bli tvungna att anta att vi som undersökare skulle kunna hitta och tolka dessa tecken. Därför skulle inte en innehållsanalys kunna ringa in det som är syftet i den här studien. Vi undersöker ju arbetsprocessen bakom texten, hur källan och journalisten tillsammans bidrar med information och vilka av aktörerna som är textens ursprungliga avsändare.

Åtgärder för att garantera källskydd

Metoden bygger bland annat på att nyhetsreportern berättar i detalj hur kontakten med olika källor har sett ut. Då blir risken stor att reportern hindras i sin redogörelse av rädsla för att bryta eventuella löften om källskydd. För att garantera källskyddet gjorde Zvi Reich några val. Han lät 15 artiklar väljas ut slumpmässigt bland de som reportern producerat under den senaste månaden. Han satte upp en skärm mellan sig själv och respondenten så att bara respondenten såg artikeln de pratade om. Det var viktigt att reportern litade på att forskaren inte kunde gissa sig till vilka artiklar de olika svaren gäller. Zvi Reich fick alltså aldrig veta vilken artikel som hörde till vilka svar. För att ytterligare garantera källskyddet och reporterens förtroende för metoden användes generella begrepp för att beskriva källorna. Exempelvis elitkälla, PR-anställd, medborgare osv. Vi tog samma åtgärder i vår undersökning.

Anonymitet

Vi har valt att låta journalisterna vara anonyma i studien. Detta för att de inte ska känna sig hämmade i sin beskrivning av sina arbetsrutiner. Men även för att ytterligare garantera källskyddet. Då vi vill kunna redovisa vilka bevakningsområden som de olika journalisterna arbetar med, så måste även tidningarnas namn förbli anonyma. Annars skulle journalisterna lätt kunna identifieras.

Urval och material

Val av reportrar

Vi valde att undersöka sex reportrars arbete med källor. Av dessa arbetar hälften på en regionaltidning och hälften på en annan likvärdig regionaltidning. Till skillnad från Zvi Reich (2009) så vill vi inte jämföra arbetsrutiner på tidningar med olika status och storlek. Sådana jämförelser skulle vi inte ha underlag för att göra med bara sex journalister som intervjupersoner. Vi har istället valt att bygga materialet på artiklar skrivna på två tidningar som är så lika som möjligt i storlek och status.

Det är lika många kvinnor som män. Åldern ligger mellan 30 och 60 år. Två av reportrarna är kommunreportrar, två är kriminalreportrar, en är ekonomireporter och en är miljöreporter. Vi har valt att undersöka artiklar skrivna av journalister med särskilda bevakningsområden, då vi antar att dessa journalister har en större förutsättning att utveckla ett samspel med sina källor. Alla journalister har någon högskole- eller universitetsutbildning med journalistik eller medieinriktning. Samtliga har flera års erfarenhet av journalistyrket. De har varit på en redaktion i minst 6 år och som mest i 25 år.

Artikelunderlag

Vi klippte ut alla artiklar som reportrarna hade publicerat i de valda regionaltidningarna under de föregående sex veckorna. De artiklar som hörde ihop på en sida fick fortsätta sitta ihop. Vi behövde ett tillräckligt stort material för att kunna slumpa fram runt 15 artiklar. Det var viktigt att reportern inte skulle behöva oroa sig för att vi skulle kunna ana vilka de framslumpade artiklarna var. Samtidigt ville vi inte använda för gamla artiklar, då det finns risk att reportrarna skulle ha glömt för mycket.

Slumpmässigt urval

Slumpmässigt valde vår handledare ut 15 artiklar av de cirka 30 artiklar som reportrarna hade producerat under de sex veckorna. Vissa hade producerat mindre, då valdes färre artiklar ut. Det slumpmässiga urvalet gjordes med hjälp av hemsidan www.randomizer.org.

De framslumpade artiklarna lades i ett kuvert för varje journalist, som sedan förseglades. Vi hade med oss de öppnade kuverten till intervjuerna, och hade alltså aldrig sett vilka artiklar

som fanns i dem. Efter att vi ställt i ordning en skärm framför journalisten så öppnade journalisten kuverten och plockade fram sina artiklar.

Bortfall

Vi hade en del bortfall under arbetet med studien. Vissa reportrar hade producerat för lite under de sex veckorna för att det skulle kännas rimligt att slumpa fram 15 artiklar. Då har en mindre mängd artiklar slumpats fram. Vi hade även ett visst bortfall under dagarna när vi var ute och gjorde intervjuer. Någon reporter hann inte svara på frågor från mer än tio artiklar. Någon annan hade flera kopior av samma artiklar i sitt kuvert. En artikel föll bort på grund av att byline blivit felskriven i tidningen och artikeln var författad av någon annan. De färre slumpade artiklarna under urvalet och bortfallet under intervjuerna ledde till att antalet analysenheter, artiklar, blev 76 istället för 90.

Frågeformuläret

Vi använde Zvi Reichs frågeformulär (2009), som grund för våra intervjuer. Frågeformuläret innehåller 22 frågor som ger en bild av hela arbetet med artikeln, från det att reportern hörde talas om den till den färdiga produkten till redigeringen. Frågorna är konstruerade så att de hjälper reporterns minne på traven. Det finns även kontrollfrågor i formuläret för att bedöma om journalisten minns rätt eller överdriver eller underdriver sin egen insats.

Frågorna är utformade enligt fyra områden:

1. Frågor om nyhetskällor.

Här valde vi att, likt Zvi Reich (2009), begränsa detaljrikedomen till tre olika nivåer, för att inte få för mycket material. Först en detaljnivå där vi bara vill veta antal källor totalt. Sedan en nivå högre där vi vill veta vilken sorts källa de fyra viktigaste var. Sedan kommer den högsta nivån med fler frågor om den källa som reportern ansåg vara den viktigaste av alla.

För att journalisterna inte skulle behöva bli för specifika fick de ringa in källorna i olika grupper. Kategorierna nedan är grupperingar vi har gjort senare, under bearbetningen av materialet. Dessa kommer att användas i resultatkapitlet. De typer av källor som följer grupperna är de som användes under intervjuerna. De flesta fick journalisterna listade på ett papper, som stöd. Vid behov lade vi till nya typer av källor under intervjuerna.

Elitkällor

Politiker, tjänsteman, aktör i näringslivet, forskare, aktör i rättsväsendet och statlig tjänst

Medborgare/anställda

Enskild medborgare, medborgare som representerar förening, övrig kommunanställd

Redaktionen

Den egna nyhetsredaktionen eller journalistens egna iakttagelser

Dokument

Alla former av dokument. De kan ha begärts, hämtats ut eller laddats ned via internet.

Andra medier

Informationsanställda

Övrigt

2. Frågor om kommunikationskanaler.

I frågeformuläret ingår frågor om vilka kommunikationskanaler som använts under arbetet med varje artikel. Med kommunikationskanaler menar vi sätt att skaffa information och att kommunicera med källor på. Dessa frågor är viktiga då de visar om journalisten har varit passiv eller aktiv under arbetet med nyheten. De antyder om kontakten med källan har skett på journalistens initiativ eller på källans.

Under bearbetningen av materialet har vi delat in de kommunikationskanaler vi använde under intervjuerna som aktiva och passiva på följande sätt:

Aktiv

Träffa en person

Närvara vid nyhetshändelse

Ringa någon

Söka på internet

Leta i arkiv

Begära eller hämta ut dokument

Eget huvud

Passiv

Få inkommande telefonsamtal

Inkommande fax

Inkommande e-mail

Från annan media

Få dokument på källas initiativ

Besök till redaktionen

3. Frågor om den journalistiska arbetsprocessen.

I formuläret finns även frågor som gäller den journalistiska arbetsprocessen. Som exempelvis att källkritiskt dubbelkolla information, att lägga tid på att övertala källor att ställa upp, be om

ytterligare information osv. Här finns även detaljerade frågor om inblandning av informationsanställda personer i arbetet med artikeln.

4. Frågor om redigeringen.

Till sist finns en del korta frågor om hur kontakten med redaktören har sett ut. Här kan man få svar på om artikeln kortades ner, sattes ihop med andra texter eller skrevs om. Om artikeln hörde ihop med andra i ett artikelblock så talade journalisten om det som en artikel.

Vi gjorde vissa förändringar i Zvi Reichs originalformulär (Reich 2009) för att detta skulle passa oss och de svenska journalisterna. Exempelvis bytte vi ut de generella kategorier som användes för att beskriva källor. Vi uppdaterade även listan på olika kommunikationskanaler för att passa en modern svensk nyhetsredaktion. Alla journalister fyllde också i en kort enkät med frågor om sin bakgrund.

Frågeformuläret för rekonstruering av nyhetsartikel är bilaga 1 och enkäten om journalistens bakgrund är bilaga 2.

Validitet och reliabilitet

Att närma sig god validitet handlar om att man undersöker det som är tänkt att undersökas och inget annat. Ett sätt att nå dit är att låta de teoretiska definitionerna stämma väl överens med de operationella indikatorerna (Esaiasson et al. 2007, s. 62). Begreppet ”den initierande aktören” operationaliseras genom att fråga om den kommunikationskanal som användes vid den allra första kontakten med källan. Om svaret exempelvis blir: ”han mailade mig”, ger det en indikation på att det var källan som initierade nyheten.

Reliabilitet innebär att mätningarna är korrekta så att inga andra tillfälligheter påverkar resultaten. I den här studien kan sådana andra tillfälligheter vara journalisterna som återberättar sitt arbete för oss. Journalisterna kanske tillrättalägger sitt arbete av rädsla för att bli granskad. Reliabilitet innebär även att forskaren har räknat rätt. Enkäten som den här studien utgår ifrån har utvecklats av den israeliske medieforskaren Zvi Reich (2009). Att kopiera operationaliseringar som använts tidigare av mer etablerade forskare, är en av strategierna för att nå god validitet i sin undersökning (Esaiasson et al. 2007, s. 64). Att enkäten är upprepbar indikerar en god reliabilitet.

Våra intryck

Något som enligt Zvi Reich (2009) visar att valet av metod var bra är att nästan alla intervjuade blev besvikna när de fick se vilka artiklar som slumpats ut. Vi märkte också av en del besvikelser under de intervjuer vi gjorde. Reportrarna tyckte att de utvalda artiklarna var tråkiga, eller blev irriterade när en artikel de inte var nöjda med dök upp. När det kom en artikel de var nöjda med ville de tala längre om den. Det visar att reportern hellre hade talat om sina mer lyckade insatser med stora jobb än om de mer vardagliga artiklarna. Kanske identifierar en reporter sig med sina bästa jobb snarare än de mer rutinmässiga. Det hade varit svårt att ringa in genom en öppen samtalsintervju.

Under intervjuerna blev det även tydligt att journalisterna gärna svävade ut i sina beskrivningar och inte ville ge oss svar som skulle passa in i ramarna. Denna tendens att sväva ut hade blivit ännu mer svårhanterlig under en samtalsintervju och bekräftade att vår metod var väl vald.

En annan sak vi märkte under intervjuerna var den stora nytta vi hade av att få veta vilka kommunikationskanaler som använts i arbetet med artikeln. De fungerade som en kontroll för många av svaren. Exempelvis svarade journalisterna ganska ofta att de själva hade tagit initiativ till en artikel, när det sedan visade sig att artikeln kommit till efter ett inkommande telefonsamtal. Vid sådana fall har vi gått tillbaka till frågan om initiativ och ställt den igen, mot bakgrund av det inkommande samtalet. Då har reportern insett att initiativet egentligen kommit utifrån.

Vi märkte även att det var viktigt för flera av journalisterna att få reda på precis hur urvalet av artiklar hade gjorts. Det tyder på att de kanske inte hade velat genomföra intervjun om de ansett att vårt slumpmässiga urval inte varit trovärdigt nog. Då hade deras förtroende för oss blivit lidande, och de hade inte känt sig trygga med att berätta om sina källor och rutiner.

Definitioner

Fas ett av den journalistiska arbetsprocessen

Det första stadiet av arbetet med en nyhetsartikel, där uppslaget till artikeln kommer till. Det är den kontakt eller händelse som gjorde att journalisten eller någon annan på redaktionen bestämde att artikeln skulle skrivas.

Fas två av den journalistiska arbetsprocessen

Det arbete med en nyhetsartikel som tar vid efter att uppslaget till artikeln har kommit till. Här samlar journalisten material till artikeln. Det kan vara genom att exempelvis göra intervjuer, hämta ut dokument och söka information på andra sätt.

Nyhetens ursprung

En nyhet kan komma från journalisten, redaktionen eller från någon aktör utanför media, exempelvis genom läcka eller tips.

Källa

Någon eller något som har bidragit med information till artikeln. Det kan exempelvis vara en person, ett dokument eller andra medier. Informationen behöver inte ha använts i artikeln, källan kan också ge journalisten bakgrundsinformation eller dylikt.

Källorna har vi delat in i olika kategorier, se sid. 17.

Källa i fas ett

Källan i fas ett av arbetet med en nyhetsartikel kan antingen vara en person som har kontaktat journalisten eller redaktionen med ett förslag till en nyhetsartikel. Eller så kan källan i fas ett vara den person som journalisten har kontaktat för att leta efter uppslag till en artikel.

Återigen så kan källan lika gärna vara ett dokument, arkiv, andra medier, eller en levande person.

Kommunikationskanal

Sätt att kommunicera på. En journalist använder kommunikationskanaler för att samla material och göra intervjuer. Exempel på sådana kanaler är telefon, e-mail, intervju, söka på internet och söka i arkiv. Vi kommer även skriva kanal och syftar då på kommunikationskanal.

4. Resultat

Resultatet inleds med en beskrivning av innehållet i artiklarna. Sedan presenteras resultatet i fem kapitel:

1. Fas ett – användning av källor vid artikelns uppkomst
2. Fas två – användning av källor under insamlandet av material till artikeln
3. Hur fas ett påverkar fas två
4. Artikelns viktigaste källa
5. Redigering

Resultatet utgår från samtliga artiklar och från samtliga journalister. Men vid ett tillfälle kommer journalisternas olika bevakningsområden att jämföras med hur ofta de tar egna initiativ till nyheter. Resultatet avslutas med en kort problemdiskussion.

Innehållet i artiklarna

Under intervjuerna ställdes två frågor som skulle visa något om innehållet i de undersökta artiklarna. Dels frågade vi vilken samhällssektor artikeln handlar om, dels vilken sorts händelse nyheten handlar om.

De flesta artiklarna handlar om kommun och landsting, följt av rättsväsendet. Detta återspeglar att majoriteten av artiklarna, 51 stycken, hade skrivits av 2 kommunreportrar och 2 kriminalreportrar. De återstående 25 artiklarna har skrivits av en journalist som bevakar miljö, och en journalist som bevakar ekonomi. Nio respektive tio artiklar handlar således om företag/arbetsmarknad och det civila samhället. Se tabell i bilaga 3.

Artiklarna är jämnt fördelade när det gäller vilken sorts händelse nyheten handlar om. Ungefär var tredje nyhet handlar om en planerad händelse, var tredje om en oplanerad händelse och var tredje om en process.

4.1 Fas ett – användning av källor vid artikelns uppkomst

Fas ett handlar om det allra första stadiet i arbetet med en nyhetsartikel. Här undersöks det som gjorde att artikeln kom till. Initiativet till en artikel kommer antingen från journalisten eller från en källa.

Initiativet till nyhetsartikeln

Journalisterna har tagit initiativet till 45 procent av artiklarna själva, redaktionen har tagit initiativ till 8 procent av artiklarna. I 47 procent av artiklarna togs det initiativet istället av en källa utanför redaktionen. Initiativtagandet till artiklarna är således ganska jämnt fördelat mellan journalisterna och deras källor. Vi kommer fortsättningsvis att slå ihop journalistens initiativ med redaktionens initiativ, under beteckningen ”journalistens initiativ”.

En av kommunreportrarna verkade bli lite ställd av att det så ofta blev tydligt att källan var den initierande aktören. Men han menade ändå att:

”Även om det inte var vi som letade upp nyheten, har vi ändå valt ut ett av många uppslag”.

Skillnad i initiativ beroende på bevakningsområde

Kriminalreportern är den som oftast initierar sina egna artiklar. Både kommunreportern och miljöreportern tar eget initiativ till sina artiklar ungefär lika ofta som initiativet kommer utifrån. Ekonomireportern initierade nyheten endast 1 av 12 gånger och arbetar alltså mest med källinitierade nyheter. Se tabell som bilaga 4.

Källor som finns i fas ett

I tabell 1 presenteras vilka typer av källor som har funnits i fas ett av journalisternas arbete. Resultatet ger en bild av vilka källor som inkluderas i journalisternas rutiner vid nyhetens uppkomst.

Tabell 1: Källor vid nyhetens uppkomst

Typ av källa	<i>Antal Procent</i>	
	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Elitkälla	24	32
Medborgare/anställda	14	18
Information/PR	5	7
Egna iakttagelser/redaktion	9	12
Andra medier	5	7
Dokument	18	23
Övrigt	1	1
Summa	76	100

Se metodkapitlet under rubriken definitioner för förtydligande av vilka som ingår i de olika grupperna.

I fas ett av arbetet med nyhetsartikeln är den vanligast förekommande källan en elitkälla. Elitkällor anges som viktigaste källa vid nyhetens uppkomst i var tredje artikel. Den näst vanligaste källan vid nyhetens uppkomst är att journalisten kommer i kontakt med ett dokument. Därefter kommer medborgare och andra anställda som tredje viktigaste källa.

För att kunna avgöra vilka typer av källor som själva initierar nyheter, och vilka det är som journalisterna har kontaktat har vi delat upp resultatet därefter. Tabell 2 visar vilka källor som finns i fas ett, beroende på om det är källan som tar initiativet till nyheten eller om det är journalisten.

Tabell 2: Källor vid nyhetens uppkomst beroende på vem som har initierat artikeln

Typ av källa	Källinitiativ		Journalistinitiativ	
	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Elitkälla	13	36	11	28
Medborgare/anställda	12	33	2	5
Information/PR	5	14	0	0
Egna iakttagelser/redaktion	1	3	8	20
Andra medier	2	6	3	7
Dokument	3	8	15	37
Övrigt	0	0	1	3
Summa	36	100	40	100

Se metodkapitlet för förtydligande av vilka som ingår i de olika grupperna.

Här blir det tydligt att nyheter kommer till på olika sätt beroende på vem som tar initiativet. Men gruppen elitkällor sticker ut som både frekvent initierare av nyheter och väl använd källa

när journalisterna själva letar uppslag. Denna grupp har därmed goda förutsättningar för ett samspel med journalisterna.

Även medborgare är frekventa initierare av nyheter. Dock är det mycket vanligare att medborgare kontaktar journalisten för att få något publicerat än att journalisten kontaktar medborgare för att leta nyheter. Liknande resultat finns för informatörer. De initierar nyheter i 14 procent av fallen, men kontaktas aldrig av journalisterna när dessa letar uppslag.

När journalisten själv tar initiativ till en nyhet kommer den oftast i kontakt med ett dokument. Det antyder att journalister har rutinmässig bevakning av arkiv och diarium, som leder till många uppslag. De använder också egna iakttagelser och redaktionen som inspiration till sina nyhetsartiklar.

Kommunikationskanaler som används i fas ett

Med kommunikationskanaler i fas ett menar vi de sätt som journalisten har fått reda på nyheten på. Det kan vara genom att journalisten letat upp en nyhet genom att ringa någon, eller att källan tipsat om en nyhet genom att skicka e-mail. I tabell 3 redovisas de olika kanaler som har använts beroende på om det är källan eller journalisten som har tagit kontakt vid nyhetens uppkomst.

Tabell 3: Kommunikationskanaler i fas ett beroende på vem som har initierat artikeln

Kommunikationskanaler	Källinitiativ		Journalistinitiativ	
	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Träffa en person	1	3	1	2
Närvara vid händelse	0	0	3	8
Ringa någon	0	0	11	28
Få inkommande samtal	8	22	1	2
Få inkommande e-mail	24	67	1	2
Söka på internet	2	5	1	2
Från annan media	0	0	4	10
Leta i arkiv	0	0	11	28
Hämta ut dokument	0	0	2	5
Redaktionen fick besök	1	3	0	0
Eget huvud	0	0	5	13
Summa	36	100	40	100

Inkommande kommunikation betyder för journalisten inkommande.

De sex journalisterna hittar främst nyheter genom att ringa någon eller leta i arkiv. Det pekar på att journalisterna rutinmässigt ringer källor och söker igenom arkiv och diarium. Endast 4 av de 76 artiklarna kom till via uppslag från annan media.

Källans initiativ består till 67 procent av att skicka e-mail. Dessa e-mail visade sig under intervjuerna ofta bestå av pressmeddelanden. Trots det nämnde journalisten sällan informationsanställda som källa vid nyhetens uppkomst, se tabell 1. Det pekar på att journalisterna gärna ser förbi att en informationsanställd är nyhetens avsändare. (Se även problemdiskussion.)

Resultatet antyder att källors rutinmässiga försök att påverka nyhetsutbudet sker via e-mail och telefon.

4.2 Fas två – användning av källor under insamlandet av material till artikeln

I fas två sker insamlandet av det material som ska ligga till grund för artikeln. Det är alltså i fas två som journalisten samlar fakta och gör de intervjuer som artikeln ska bygga på. Här finns andra rutiner än i fas ett.

Synliga och osynliga källor

Journalisterna använde sig rutinmässigt av källor som inte är synliga i texten. 321 källor fanns totalt i skapandet av artiklarna, 229 av dem fanns med i texten. Utifrån det kan man säga att den vardagliga lokaljournalistiken grundar sin artikel på i genomsnitt 3 synliga källor. Men bakom artikeln finns det i genomsnitt en ytterligare källa, som förblir osynlig för läsaren.

Källor som finns i fas två

Här har vi tagit reda på vilka källor som artikeln bygger på. Vi har frågat vilka källor som journalisten har ansett vara viktigast, näst viktigast och tredje viktigast under fas två av arbetet med artikeln. I tabell 4 visas resultaten. I den vänstra spalten finns alla källor som nämnts som antingen viktigast, näst viktigast eller tredje viktigast under fas två. I den högra spalten finns

den allra viktigaste källan i fas två. Därmed jämförs vilka typer av källor som användes totalt, med vilka av dessa som journalisterna ansåg vara allra viktigast för artikeln.

Tabell 4: Vilka källor fanns i fas två, och vilka ansågs vara viktigast

Typ av källa	Nämnda källor i fas 2		Viktigaste källan i fas 2	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Elitkällor	84	51	43	56
Information/PR	0	0	0	0
Medborgare/anställda	28	17	15	20
Dokument	37	22	12	16
Andra medier	4	2	1	1
Redaktion	8	5	3	4
Övrigt	5	3	2	3
Summa	166	100	76	100

Se metodkapitlet för information om vilka källor som ingår i de olika grupperna. Summan nämnda källor är inte tre gånger 76, då alla artiklar inte hade tre viktiga källor.

Av tabell 4 framgår det att hälften av källorna som journalisterna har använt i fas två är elitkällor. De blir också ofta den allra viktigaste källan i fas två. 17 procent av källorna är enskilda medborgare. Även dessa värderas högt när journalisten väljer vilken källa som varit allra viktigast i fas två. Var femte källa är ett dokument. Men dessa värderas inte lika högt när journalisterna ska välja vilken källa som varit viktigast i fas två. Det antyder att journalisterna värdesätter levande källor högre än dokument. Informatörer och PR-anställda finns inte med alls som källor under fas två av arbetet med nyhetsartiklarna.

Hur journalisterna samlar material

I undersökningen har vi frågat journalisterna vilken kanal som var viktigast, näst viktigast och tredje viktigast i arbetet med insamlandet av material. Tabell 5 visar de kanaler som har använts totalt, och de som varit viktigast. I den första spalten syns den totala förekomsten av olika kanaler, antingen de nämnts som viktigast, näst viktigast eller tredje viktigaste kanalen. Den andra spalten, däremot, visar endast de kanaler som journalisterna har sett som allra viktigast.

Tabell 5: Vilka kanaler fanns i fas två och vilka ansågs vara viktigast

Kanaler för kommunikation	Nämnda kanaler i fas 2		Viktigast kanalen i fas 2	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Träffa en person för intervju	31	18	23	30
Närvara vid nyhetshändelse	10	6	8	11
Ringa någon	56	33	26	34
Få inkommande telefonsamtal	0	0	0	0
Fax	1	1	0	0
E-mail	1	1	1	1
Söka på internet	24	14	2	3
Annan media	2	1	1	1
Leta i arkiv	2	1	0	0
Begära/hämta ut dokument	33	19	9	12
Få dokument på källas initiativ	5	3	1	1
Presskonferens	4	2	4	6
Redaktionens arkiv	1	1	1	1
Summa	170	100	76	100

I rekonstruktionen av arbetet med vissa av artiklarna har journalisterna inte använt tre kanaler. Därför är summan i den första spalten inte tre gånger antalet artiklar.

I fas två av arbetet med en nyhetsartikel använder de sex journalisterna främst telefon, för att göra utgående samtal. De hämtar även ut dokument och träffar källor för intervjuer. Internet är också en vanlig kanal att hämta information ifrån.

I jämförelse med vilka kanaler som sedan anses ha varit allra viktigast, så blir det tydligt att journalister värderar intervjuer med källor väldigt högt i fas två. Detta gäller framförallt intervjuer på plats, men även de som har skett via telefon. Sök på internet och användandet av dokument används mycket, men anses sällan ha varit det viktigaste sättet att samla in material på. Återigen finns alltså en indikation på att journalisterna anser utbytet av information med en människa vara mycket viktigare än användandet av icke-levande källor.

Val av kanal indikerar aktivitet

Journalistens val av kommunikationskanal i fas två kan visa hur aktiv eller passiv journalisten är i arbetet med att samla in material till artikeln. Exempelvis indikerar ett inkommande telefonsamtal eller e-mail en passivare journalist, medan utgående telefonsamtal och intervjuer på plats indikerar en aktivare journalist. Tabell 6 redovisar journalistens användning av aktiva och passiva kanaler i fas två.

Tabell 6: Journalistens grad av aktivitet i fas två

Aktivitet	Viktigaste kanalen i fas 2	
	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Aktiv	69	91
Passiv	7	9
Summa	76	100

Se metodkapitlet för information om vilka kanaler som räknas som passiva och aktiva.

Resultatet visar att journalisten i huvudsak är aktiv under insamlandet av material.

4.3 Hur initiativet i fas ett påverkar arbetet i fas två

För att undersöka hur de sex journalisterna i den här studien anpassar sitt arbete efter nyhetens uppkomst har vi jämfört initiativet i fas ett med aktiviteten i fas två.

Olika sorters källor i fas två beroende på vem som initierat artikeln

Tabell 7 visar de källor som de sex journalisterna använder i fas två. Resultatet är indelat efter hur initiativet i fas ett såg ut.

Tabell 7: Källor i fas två beroende på vem som har initierat artikeln

Sorts källa	Journalistinitierad artikel		Källinitierad artikel	
	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Elitkällor	24	60	20	56
Information/PR	0	0	0	0
Medborgare/anställda	4	10	10	28
Dokument	8	20	4	11
Andra medier	1	2	0	0
Redaktion	3	8	0	0
Övrigt	0	0	2	5
Summa	40	100	36	100

För information om vilka källor som ingår i de olika grupperna, se metodavsnittet. I tabellen ovan syns enbart de viktigaste källorna i artiklarna. En större tabell där det totala antalet källor också syns finns som bilaga 5 till uppsatsen.

Fördelningen mellan olika sorters källor i fas 2 ser ganska lik ut oberoende på om det är journalisten eller källan som har initierat nyheten. I båda fallen används mycket elitkällor, som också värderas högt. En skillnad är att medborgare och anställda värderas särskilt högt när det var en källa som tog initiativ till nyheten. Dokument räknas inte så ofta som den viktigaste källan.

Kanaler i fas två beroende på vem som initierat artikeln

Här jämför vi kanalerna som har använts efter att journalisten tagit initiativ till nyheten i fas ett med dem som använts efter att källan tagit initiativet. Journalisternas redogörelse för vilka kommunikationskanaler som var viktigast, näst viktigast och tredje viktigast i fas två av arbetet indikerar journalistens aktivitet eller passivitet. Men de ger även en insyn i hur olika aktörer försöker påverka journalisten.

Tabell 8: Kanaler i fas två beroende på vem som har initierat artikeln

Kanaler i fas 2	Journalistinitiativ		Källinitiativ	
	Nämnda kanaler	Viktigaste kanalen	Nämnda kanaler	Viktigaste kanalen
	<i>Procent</i>	<i>Procent</i>	<i>Procent</i>	<i>Procent</i>
Träffa en person för intervju	15	23	23	39
Närvara vid nyhetshändelse	8	13	4	8
Ringa någon	35	43	29	28
Få inkommande telefonsamtal	0	0	0	0
Fax	1	0	0	0
E-mail	0	0	1	3
Söka på internet	14	2	15	3
Annan media	1	2	1	0
Leta i arkiv	2	0	0	0
Hämta ut dokument	23	15	16	6
Få dokument på källas initiativ	0	0	6	3
Presskonferens	0	0	5	10
Redaktionens arkiv	1	2	0	0
Summa procent	100	100	100	100
Summa antal	88	40	82	36

I tabellen redovisas resultaten i procent. Se fullständig tabell som bilaga 6 till uppsatsen.

I tabell 8 kan man läsa ut att journalisten använder telefonen mycket i fas två, efter att den själv har initierat nyheten. Där journalisten har använt telefon för att samla information har den också ofta blivit den kanal som har gett mest. Även intervjuer på plats används ofta. Den

kanalen värderas högt i förhållande till hur mycket den har använts när journalisten ska välja sin viktigaste kanal. Sök på internet och dokument är också vanliga i fas två, men anses inte som så viktiga.

Även i arbetet med en artikel som har initierats av en källa använder journalisten telefonen mycket. Återigen värderas dokument och internetsökningar lågt i förhållande till hur mycket de används. Men här syns även en del skillnader mot arbetet med en journalistinitierad nyhet. Intervjuer på plats blir ännu viktigare i förhållande till hur mycket de används.

Här kan vi också ana källans försök att påverka journalisten. Journalisten har fått dokument skickade till sig utan att ha bett om dem. Journalisten går även på presskonferenser, som sedan värderas som den allra viktigaste källan i artikeln. Dessa kanaler finns inte med överhuvudtaget om journalisten själv har initierat nyheten, utan dyker upp som en följd av att källan tagit initiativet i nyhetens uppkomst.

Det antyder att journalisten blir mer passiv i sitt arbete om nyhetsartikeln initierats av källan. För att förtydliga detta har vi gjort en tabell som visar journalistens aktivitet enligt uppdelningen av aktiva och passiva kommunikationskanaler.

Tabell 9: Journalistens grad av aktivitet beroende på vem som har initierat artikeln

Journalistens Aktivitet	Efter journalists initiativ		Efter källas initiativ	
	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Aktiv	39	98	30	83
Passiv	1	2	6	17
Summa	40	100	36	100

För information om vilka kanaler som ingår i de olika grupperna, se metodavsnittet.

I tabell 9 blir det tydligt att journalisten är lite mindre aktiv under insamlandet av material i fas två, som en följd av att källan initierade nyheten i fas ett.

Påverkan på journalisten utifrån

I formuläret som vi använde under rekonstruktionerna finns ytterligare frågor som kan ge svar på hur mycket källor försöker påverka journalistens arbete. Vi frågade bland annat om det

hade gjorts några intervjuer på källans begäran. Vi frågade även om journalisten hade fått dokument skickade till sig utan att ha bett om dem. Svaren på dessa frågor indikerar om journalisterna står under påverkan utifrån och på vilket sätt källor då försöker påverka dem. Nedan följer en sammanfattning av de resultaten. För fullständig tabell, se bilaga 7.

Journalisten står helt klart under större påverkan från källor i fas två av arbetet om artikeln har initierats av en källa. Det märks bland annat på antalet intervjuer som gjorts på en källas förslag. I mer än hälften av de källinitierade artiklarna gjorde journalisten en intervju på en källas förslag. Det skedde bara i 15 procent av de journalistinitierade artiklarna. I arbetet med artiklar som har initierats av en källa, får även journalisten mycket fler dokument skickade till sig utan att ha bett om dem. Det sker 42 procent av gångerna när en källa har initierat artikeln, mot bara 5 procent av gångerna när journalisten själv har initierat artikeln. Journalisten behöver inte ha använt dokumenten. Liknande resultat finns när det gäller annan kompletterande information som skickats till journalisten utan att denne har bett om det. I arbetet med källinitierade artiklar sker det 17 procent av gångerna, mot 5 procent av gångerna i journalistinitierade artiklar.

Hur journalistiska rutiner förändras efter olika initiativ i fas ett

När en källa har initierat artikeln står journalisten alltså under större försök till påverkan utifrån. Men det finns ytterligare en skillnad i journalistens arbete beroende på vem som har initierat artikeln. När en källa har initierat artikeln har de sex journalisterna även tendensen att begära ut lite färre dokument och göra lite färre intervjuer. I arbetet med 14 procent av de källinitierade artiklarna så gjordes ingen intervju alls. Men när en journalist hade initierat artikeln var det bara 5 procent av artiklarna som skrivits utan intervjuer. Under arbetet med 44 procent av artiklarna som initierats av en källa begärdes inga dokument ut. När en journalist däremot hade initierat artikeln så skrevs 32 procent av artiklarna utan att journalisten begärt ut dokument.

Ännu ett resultat som kan vara värt att nämna är att journalisten börjar jobba med källinitierade nyheter i samråd med redaktionen hela 67 procent av gångerna. Vid journalistinitierade artiklar, däremot, sker arbetet i samråd med redaktionen bara 7 procent av gångerna. Det tyder på att journalisten vill kolla med redaktionen innan han eller hon börjar

jobba med en artikel som initierats av en källa. Det kan även tyda på att källinitierade nyhetsartiklar kommer på uppdrag av nyhetschefer och redaktörer etc.

Se fullständig tabell som bilaga 8 till uppsatsen.

4.4 Artikelns viktigaste källa

Hittills har vi talat om den viktigaste källan i fas ett eller i fas två. Nu presenteras vart den allra viktigaste källan i arbetet med artikeln fanns och hur journalisten arbetade med den. Vi lät journalisterna tolka ”viktigast” själva, men förtydligade att det är den källa som bidragit med mest information till artikeln. Vi sade även att det är den källa som artikeln minst skulle klara sig utan.

Tabell 10: Var i arbetsprocessen artikelns viktigaste källa fanns

Var i arbetsprocessen	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Fas ett – nyhetens uppkomst	16	21
Fas två – insamling av material	36	47
En källa som bidrog till båda dessa	24	32
Summa	76	100

Tabell 10 visar att den viktigaste källan oftast fanns i fas två av arbetet. Men den visar även att det var vanligt att den viktigaste källan hade bidragit både till nyhetens uppkomst och till insamlandet av material.

Tabell 11: Vilken typ av källa som artikelns viktigaste källa var

Typ av källa	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Elitkällor	41	54
Information/PR	0	0
Medborgare/anställda	14	18
Dokument	13	17
Andra medier	2	3
Redaktion	4	5
Övrigt	2	3
Summa	76	100

För information om vilka källor som ingår i de olika grupperna, se metodavsnittet.

I mer än hälften av artiklarna är det en elitkälla som anses vara viktigaste källan. I ungefär var femte artikel är det en medborgare eller anställd och i var femte är det ett dokument.

Informatörer och PR-anställda anses aldrig vara de viktigaste källorna.

Tabell 12: Hur ofta journalisten har kontakt med artikelns viktigaste källa

Kontaktfrekvens	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Minst en gång i veckan	22	29
Minst en gång i månaden	14	19
En viss tidigare kontakt	16	21
Första kontakten	23	31
Summa	75	100

Notera att summan artiklar i de flesta frågor om viktigaste källan är 75 stycken, och inte 76 stycken. Det beror på att en av källorna har strukits från resultaten då den var "journalistens eget huvud".

Fördelningen mellan kategorierna för kontaktfrekvensen är ganska jämn. Av de källor som journalisterna har tätast kontakt med är dokument och elitkällor vanligast. Journalisterna har sällan så pass tät kontakt med gruppen medborgare och anställda. Slår man ihop alla kategorier som innebär en tidigare kontakt så blir resultatet att 69 procent av de viktigaste källorna är tidigare kända för journalisterna. Bara 31 procent av gångerna träffades den viktigaste källan och journalisten för första gången.

Tabell 13: Vilken trovärdighet journalisten anser att artikelns viktigaste källa har

Trovärdighet	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Mycket trovärdig	52	69
Trovärdig	13	18
Mindre trovärdig	2	3
Inte trovärdig	1	1
Kan inte svara på det	7	9
Summa	75	100

De sex journalisterna har stort förtroende för de källor de anser vara viktigast för artiklarna. De gånger journalisterna inte har kunnat svara på frågan om trovärdighet beror det på att den viktigaste källan varit ett dokument, exempelvis en förundersökning.

Tabell 14: Hur artikelns viktigaste källa redovisades i artikeln

Redovisning	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Fullt redovisad (med namn)	61	81
Antydd på specifikt sätt	1	1
Antydd på allmänt sätt	1	1
Inte redovisad alls	12	17
Summa	75	100

Antydd på specifikt sätt är exempelvis "utrikesdepartementet" medan antydd på allmänt sätt är exempelvis "en studie". Anonyma källor har räknats in som inte alls redovisade.

En majoritet av artiklarna hade den viktigaste källan fullt redovisad med namn. Men var sjätte artikel hade en viktigaste källa som inte redovisats alls.

4.5 Redigering

Det var påtagligt sällan som artikeln kortades ner eller skrevs om vid redigeringen. 4 procent av artiklarna kortades ner och 9 procent skrevs om, och då bara lite. 20 procent av texterna är med i ett artikelblock med andra texter.

4.6 Problemdiskussion

Inkommande telefon och e-mail nämndes som kanal två gånger när journalisten tagit initiativet i fas ett. Det finns därmed potentiella felkällor i materialet, om det inte var så att

journalisten själv styrde över samtalet eller e-mailkontakten. Ett annat problem vi har mött vid datainsamlingen är att journalisten ogärna ringade in en informatör som källa. Det pekar på att journalisten har svårt att se en informationsanställd som bidragande i arbetet med en artikel, vilket är ett socialt acceptabelt svar. Kanske är svaren tillrättalagda för att journalisterna inte vill riskera kritik. Vi misstänker att många av de e-mail som angivits som kommunikationskanal i fas ett var pressmeddelanden, men kan inte redovisa det i resultatet. Vi borde ha haft en tydligare fråga om vem som skickade e-mail. I övrigt har resultaten varit lätta att arbeta med. Kommunikationskanalerna har fungerat som kontrollfrågor och har gett en heltäckande och trovärdig bild av hur journalisten arbetar med källor.

5. Analys

Källan och journalisten formar regionaltidningsjournalistiken tillsammans

Vår studie visar att den vardagliga regionaljournalistiken skapas och formas av journalisten tillsammans med sina källor. Källan och journalisten kan vara mer eller mindre pådrivande både när det gäller att ta fram nyheter och att arbeta med informationsinsamlingen till dem. Att nyhetsartiklar formas av journalisten tillsammans med källor kunde även Larsson (1998) konstatera. De samspelar i nyhetsprocessen med ett gemensamt intresse att få något publicerat.

Den här studien kommer att analyseras i ljuset av Larssons resultat. Även om vi har använt andra metoder än Larsson för att studera journalistens relation till sina källor, så utgår både han och vi från samma sak. Nämligen att journalisten och källan kontaktar varandra av en anledning. De vill att något ska publiceras (Larsson 1998).

Fas ett

Studien visar att källorna tagit initiativ till artiklarna 47 procent av gångerna, mot journalistens 53 procent. Källorna kan kanske inte sägas dominera i fas ett, men de har helt klart möjligheter att påverka. Att journalisterna gärna hakar på ett källinitiativ får täckning i tidigare forskning både inom och utanför Sverige (Reich 2009, Larsson 1998). Källans förmåga att nå fram med nyheter beror bland annat på två faktorer som vi har nämnt i bakgrunden:

- Journalistens arbetsvillkor
- Källans påverkansmetoder

Journalistens arbetsvillkor i fas ett

Att nyhetsartiklar ofta har sin avsändare i en källa tolkar Reich (2009) och Larsson (Asp & Johansson 1997, s. 203) på samma sätt. Journalisten arbetar under tidsbrist på grund av medieföretagens ekonomiska krav på att allt färre ska göra allt mer. Det finns helt enkelt inte tid till att vara ute på fältet för att jaga nyheter. Tidsbristen skapar ett underläge. Det är en situation som journalister anser att källorna utnyttjar (Larsson 1998, s. 121). Journalisternas

tidsbrist skulle kunna förklara källans förmåga att initiera nyheter i fas ett i vår studie. Källorna har tid att ta initiativet, när journalisten själv inte hinner.

Källans påverkansmetoder i fas ett

Att källans nyhetsunderlag ofta blir en publicerad artikel är också ett tecken på att källan har lärt sig hur pressen fungerar. Den vet hur informationen ska presenteras. Ju bättre källan levererar informationen, desto större chans är det att den blir publicerad (Melin 2006).

Förutom en sådan medieanpassad påverkan kan källans påverkan även vara individrelaterad eller manifestrelaterad (Asp, Johansson & Larsson 1997, s. 219). Vi har sett exempel på båda dessa. Individrelaterad påverkan sker genom att ringa eller träffa journalisten för att föra fram sina intressen. Just telefonsamtal från källor var väldigt vanligt i vår undersökning. Var fjärde källinitierad artikel i den här studien kom till genom individrelaterad påverkan.

Manifestpåverkan sker genom exempelvis pressmeddelanden eller presskonferenser. Var tredje undersökt artikel i vår studie har sin avsändare i ett inkommande e-mail. Det som då skickas är troligtvis oftast ett pressmeddelande (se problemdiskussion i resultatkapitlet).

Källorna som kommer med nyheten

Den som kontaktar journalisten med förslag till artiklar är oftast en elitkälla. Elitkällan fortsätter också att dominera som källa i arbetet med artikeln, även där fas två tar vid. Det är den sorts källa som journalisterna har tätast kontakt med. Journalisten publicerar antagligen gärna elitkällans nyhetsuppslag, eftersom elitkällan har en god förmåga att ge bra nyheter. Ett mindre ömsesidigt beroende finns mellan journalisten och den enskilda medborgaren. När nyheten i artikeln hade initierats av en medborgare, var det medborgaren själv som hade kontaktat journalisten. De sex journalisterna kontaktade sällan enskilda medborgare för uppslag till artiklar. Det kan vara ett exempel på att journalisters krav på lättillgänglig och välpaketerad information leder det till att svagare grupper blir mindre representerade i nyheterna (Sahlstrand 2000, s. 212).

Fas två

De sex journalisterna blir mer initiativtagande och aktiva i sina sätt att samla material och göra intervjuer i fas två, i jämförelse med arbetet i fas ett. Som kommunikationskanal används återigen telefonen väldigt ofta. Men i fas två träffar journalisterna också många källor för

intervjuer. Både telefonen och intervjuer på plats anses ofta vara artikelns viktigaste sätt att samla material. Att journalisterna värdesätter muntliga källor högt i arbetet med nyhetsartiklar beror dels på att de är mer lättillgängliga när det gäller att snabbt ge en aktuell information (Sahlstrand 2000, s. 119). Det ger även nyheten en mer personlig karaktär, och gör kanske även jobbet roligare och mer effektivt. Det går att diskutera och samspela med en levande källa, inte med ett dokument.

Fas etts inverkan på fas två

När vi har jämfört hur initiativet i fas ett påverkar fas två så ser vi lite andra resultat än de i tidigare forskning. När journalisten själv har initierat en nyhet så är den fortsatt väldigt aktiv i fas två. Men när källan har tagit initiativet i fas ett blir journalisten lite mindre aktiv i det fortsatta arbetet. Det resultatet har vi fått från två delar av studien. Dels från analyser av de kommunikationskanaler som journalisterna har använt, dels från när vi undersökt hur ofta journalisterna baserar artikeln på källinitierade intervjuer och dokument.

Det resultatet stämmer inte överens med resultatet av Zvi Reichs studie (2009). Enligt den så är de israeliska journalisterna väl medvetna om källornas dominans i fas ett. Som en följd försöker de balansera den dominansen genom att vara mer aktiva och ha mer kontroll i arbetet under fas två. Larsson (1998, s. 114) kom fram till att källor ger snabbare service och är mer tillgängliga i frågor som gynnar dem. Det får täckning i vårt resultat som visar att journalisten står under mycket större påverkan från källor i fas två i arbetet om artikeln initierats av en källa. I mer än hälften av de källinitierade artiklarna i undersökningen gjorde journalisten exempelvis en intervju på en källas förslag. En del av journalisterna som intervjuades av Larsson (1998, s.) ansåg det som en del av spelet att källan ville påverka. De menade också att de bemöter källinitiativ genom att göra andra vinklingar (Larsson 1998, s. 114-116).

Antal källor i artikeln

De 76 artiklarna baseras på tre synliga källor i genomsnitt. Vårt resultat får täckning i Sahlstrands innehållsanalyser i svensk press (2000). Han såg i genomsnitt tre synliga källor i nyhetstexter. Vår studie visar även att det totalt användes fyra källor i genomsnitt i arbetet med artiklarna. Det fanns alltså ofta någon annan källa i arbetet som inte syns i texten.

Den viktigaste källan

I resultaten om vilken artikelns viktigaste källa är blir det tydligt att de sex journalisterna omger sig med elitkällor som de har mycket stort förtroende för. De källorna har journalisterna oftast haft mycket kontakt med förut. Zvi Reich kom fram till liknande resultat i sin studie (2009). Han menar att följden av att omge sig med trovärdiga källor kan bli att reportern ser på saker mindre kritiskt. Han menar också att nyhetsjournalistikens mångfald kan bli lidande av att journalister har ett för starkt nät av källor. Man använder inte den bäst passande källan för nyheten, utan den bästa källan som råkar finnas i det redan existerande kontaktnätet. Att journalisterna och källorna ofta har haft kontakt förut kan också antyda att de känner förtroende för varandra och därför finner det lönlöst att söka upp andra källor.

Larssons intervjuer med journalister och deras källor visade att de bedömer varandra efter hur stort förtroende man har för varandra. Förtroendet leder till att de ger varandra fördelar. Journalisten får nyheter och källan får god publicitet (Larsson 1998). På så sätt sker något man kan kalla för en byteshandel (Asp, Johansson & Larsson 1997). Deras upplevelse av att de är beroende av varandra återspeglas i vår studie med att journalisten litar mycket på de källor som den använder. Källorna vill också vara tillgängliga för journalisten och kontakter journalisten på eget initiativ för att skicka information. Detta bekräftar att den vardagliga regionala nyhetsjournalistiken är en produkt av ett samspel mellan aktörer inom och utanför medierna.

Makten över medieutbudet

Det är svårt att ge ett entydigt svar på frågan om vem som styr verklighetsbilden som tidningstexterna förmedlar. Urvalet i fas ett bestäms alltid av medierna, men ofta är det de har att välja på sådant som presenteras av en källa. En av våra respondenter sa att: ”Det är ju vi som väljer och gör ett urval av alla tips som kommer in”. Så uttryckte sig flera journalister i Larssons studie (1998). En del av de reportrar som Larsson intervjuade sa att källan styr medieutbudet eftersom de alltid är producenterna bakom det som journalisterna skriver om. Den här studien indikerar att journalisten och dess källor tillsammans påverkar innehållet i nyhetstidningar. Källans makt är större än att den enbart levererar information och yttranden efter att blivit uppsökt av en journalist. Den är intresserad av publicitet (Sahlstrand 2000, s. 97), och söker uppmärksamhet genom att ge journalisten kommentarer på ett mer eller mindre aktivt sätt.

6. Slutsatser och diskussion

En avgörande faktor för vad nyhetsartiklarna handlar om är journalisternas självständighet från nyhetsprocessens start till insamling av information. För att få svar på det har vi ställt oss de grundläggande frågorna: Vem tar initiativet till nyheten? Vilken sorts källa har använts? Vilken är artikelns viktigaste källa och hur ser journalisten på den? Vilka kanaler använde journalisten för att samla information och kommunicera med källor? Vem av källan och journalisten är mest aktiv? Hur försöker aktörer utanför medier påverka journalisten under arbetet med en nyhetsartikel? Nedan försöker vi svara på dessa frågor som finns i uppsatsens syfte.

Vem tar initiativet till nyheter?

Studien indikerar att journalisterna och källan överlag tar initiativ till nyheter nästan lika många gånger. Men resultatet skiljer sig mellan journalisternas olika bevakningsområden. Ekonomireportern initierar sällan artiklar. För kommun och miljö- reporterna är det en jämn fördelning mellan vem av källan och journalisten som initierade nyheten. Kriminalreporterna var dem som initierade flest artiklar själva.

Ungefär hälften av nyhetsartiklarna inom regionaltidningsjournalistiken har alltså sitt ursprung hos en aktör utanför redaktionen. Men journalistens användning av källinitierat material behöver inte ske på bekostnad av journalistens självständighet. Frågan är snarare hur självständig journalisten är i samspelet med källan. Den kanske överlistar källans avsikter med god intervjuteknik? Eller så använder journalisten sin urvalsmakt för att välja källinitierade nyhetsförslag som redan är så välskrivna och färdiga att journalisten inte behöver anstränga sig så mycket för att det ska bli god journalistik av dem.

Vilken sorts källa har använts?

Elitkällan dominerar i nyhetens uppkomst, både när journalisten och källan tar initiativ till en nyhet. Elitkällan anses även viktigast vid insamling av information. Troligtvis för att elitkällorna är mest förmögna att komponera ett journalistiskt innehåll.

Vilka kanaler använde journalisten för att kommunicera med källor?

Journalisten och källan kontaktar varandra på olika sätt. När en källa vill ha något publicerat är det oftast genom att skicka e-mail eller att ringa. Journalisten hittar för det mesta nyheter genom att leta i arkiv eller att ringa. Under insamlandet av material är det vanligt att journalisterna ringer någon, begär eller hämtar dokument, träffar någon för intervju och söker på internet. Däremot värderas dessa sätt annorlunda. Att söka på internet blir sällan den viktigaste källan. Intervjuer på plats och telefonsamtal värderas däremot högt. Som slutsats kan sägas att journalisten värdesätter den muntliga källan högt.

Hur aktiva är källan och journalisten i olika faser av arbetet?

Hur aktiva de är och på vilket sätt de är aktiva beror på vilken fas av arbetsprocessen det rör sig om. Journalisten är mer handlingskraftig när det gäller att samla information än när det gäller att hitta nyheter. Men journalisten skulle få svårt att producera i samma tempo utan källans hjälp att initiera nyheter. Nästan varannan artikel har ju sitt ursprung hos en källa. Journalisten skulle också få svårt att samla in information till artiklarna om inte källan ställde upp och var behjälplig med den önskade informationen, både i text- och talform.

Den som tar initiativ till en nyhet blir mer aktiv under insamlandet av information. Journalisterna blir alltså lite mer passiva och anstränger sig mindre i arbetet med en källinitierad artikel. Vid arbetet med källinitierade artiklar står journalister också under större påverkan utifrån. Källor skickar oftare dokument och kompletterande information som journalisten inte bett om. Källor föreslår också intervjupersoner, som journalisterna sedan använder. Det beteendet syns inte alls när artikeln initierats av journalisten själv. Det kan också peka på en byteshandel och samspel mellan journalist och källa. Källan levererar en nyhet mot att journalisten tar emot förslag på vad som ska ingå i nyhetsartikeln. Det behöver inte antyda dålig journalistik eller en för nära relation mellan journalisten och dess källor. Parterna kan ha ömsesidig respekt för varandras roller och journalisten kan fortfarande vara kritiskt granskande.

Hur försöker aktörer utanför medierna påverka journalisten?

Vår studie indikerar att källan påverkar journalistiken på olika sätt, både vid nyhetens uppkomst och vid insamlandet av material. Källan initierar nyheter främst genom att ringa

eller skicka e-mail. När journalisten arbetar med artikeln skickar källan dokument och trycker på för att bli intervjuad. Det antyder att källor både i form av individer och av olika evenemang och manifester söker utrymme i medierna.

Den viktigaste källan

I mer än hälften av artiklarna är det en elitkälla som bidragit med mest information. Att elitkällan anses vara den viktigaste källan kan bero på att elitkällan har en god förmåga att komponera funktionella nyhetsunderlag. Den vill vara tillgänglig för journalisten och kontakter journalisten på eget initiativ för att skicka information. Journalisten gör gärna en nyhet av det underlaget för att spara tid. Detta bekräftar att den vardagliga regionala nyhetsjournalistiken är en produkt av ett samspel mellan aktörer inom och utanför medierna.

Journalisterna har ofta haft tidigare kontakt med artiklarnas viktigaste källor. De finner dem också mycket trovärdiga. Resultaten kan sägas antyda att journalisterna använder samma viktigaste källor ofta för att de vill effektivisera sitt arbete. De vet vilka källor som är trovärdiga och som fungerar bra, och använder dem därefter. Men huruvida journalisterna valt de källorna för att de är så trovärdiga eller om de verkar trovärdiga för att journalisten omger sig av dem är svårt att säga.

Diskussion

Samspelet mellan de sex intervjuade journalisterna och deras källor är en självklar del av journalisternas arbetsrutiner. Samspelet och relationen med källan verkar viktiga, kanske för att produkten ska bli så bra som möjligt och för att arbetet ska vara tillfredsställande och roligt. Journalisterna värdesätter personliga möten högt och är öppna för att skapa band till återkommande källor som de har mycket förtroende för. För att underhålla dessa relationer sker ett givande och tagande. Källor bidrar med material och uppslag. Journalisterna ger tillbaka när de låter sig ledas lite mer i arbetet med en artikel som en källa har initierat. På så sätt sker en odramatisk byteshandel som är till både journalistens och källans fördel.

Källans förmåga att vara med och styra i medieinnehållet antyder att ett nära samspel finns och behövs i nyhetsprocessen. Resultatet pekar på en journalistik som är färgad av relationer mellan människor. Om det leder till osjälvständig journalistik eller inte är svårt att avgöra.

Kanske blir resultatet av samspelet en mer trovärdig och nyansrik journalistik där pålitliga källor gärna ställer upp och tar sig tid för journalisten. Å andra sidan kanske journalistiken blir snäv när det är samma sorts källor som återkommer ofta. Kanske är journalistens förtroende för dessa så stort att det leder till en okritisk hållning. Frågan är om det nära samspelet med källorna är en förutsättning för journalistiken eller om det enbart är en följd av journalistikens arbetsvillkor, i dagens mer vinstdrivna journalistik.

7. Förslag till fortsatt forskning

Frågeformuläret och metoden som vi använde kan användas för ytterligare resultat angående läckor, som vi har valt att inte redovisa här. Studien kan också göras för att jämföra samspel med källor i olika sorters medier eller med olika sorters journalister. Man skulle även kunna komplettera en studie lik vår med andra metoder, såsom samtalsintervjuer, innehållsanalys eller observationsstudie. Det skulle ge en lite djupare insyn i relationen mellan journalister och källor som vore givande. Ett annat förslag är att använda samma metod för att undersöka andra delar av journalistiken som är svåråtkomliga. Ett exempel på ett sådant ämne är att fokusera helt på journalistens hantering av läckor eller förekomsten av dolda källor i nyhetsartiklar. Ett annat förslag till fortsatt forskning är att jämföra hur journalisten arbetar med källor inom ekonomijournalistik med annan journalistik, förslagsvis kommunjournalistik. Det intressant då vi såg så stora skillnader i hur mottaglig journalisten är för källinitierat material.

Litteratur- och källförteckning

Asp, Kent, Johansson, Bengt & Larsson, Lars (1997) *Nära nyheter – studier om kommunaljournalistik*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Univ.

Carlberg, Ingrid, Petersson, Olof (1990). *Makten över tanken: en bok om det svenska massmediesamhället*. Stockholm: Carlsson förlag

Esaiasson, Peter, Giljam, Mikael, & Oscarsson, Henrik (2007). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB

Hvitfelt, Håkan & Nygren, Gunnar (red.) (2005) *På väg mot medievärlden 2020- journalistik, teknik, marknad*. Lund: studentlitteratur.

Larsson, Larsåke (1998). *Nyheter i samspel – studier i kommunaljournalistik*. Göteborg : Institutionen för journalistik och masskommunikation, Univ.

McQuail, Dennis (2005). *Mass communication theory*. London: SAGE publications Ltd

Melin, Carl (2006). *Planterad eller uppgrävd – vem ligger bakom nyheten?* (Rapport) Stockholm: SNS förlag.

Nygren, Gunnar (2003). *Granskning med förhinder – lokaltidningars granskning i fyra kommuner*. Sundsvall: demokratiinstitutet. ISRN DMI-FoU-32-SE

Reich, Zvi (2009). *Sourcing the news: key issues in journalism– an innovative study of the Israeli press*. New Jersey: Hampton Press

Sahlstrand , Anders (2000) *De synliga. Nyhetskällor i svensk storstadsmorgonpress*. Stockholm: institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Univ.

Taubert, Johan (2003) *Hur känns det idag? Nyhetskällor berättar*, (c-uppsats i journalistik) Stockholm: Södertörns högskola.

Bilagor

Bilaga 1. Frågeformulär för rekonstruktion av nyhetsartikel

Frågeformulär för rekonstruktion av nyhetsartikel

1. Serienummer _____

2. Reporter _____

3. Tidning _____

4. Ämnesområde _____

5. Vilken var din roll i produktionen av artikeln:

REPORTERS INBLANDNING	JA	NEJ
Vem tog initiativet till artikeln?		
Du	1	0
Källa	1	0
Redaktion	1	0
Bestämde du själv att du skulle börja arbeta med artikeln eller frågade du redaktören innan du började	1	0
Tog du initiativ till någon intervju	1	0
Hände det att du gjorde en intervju sedan källan tagit kontakt	1	0
Begärde du ut några dokument	1	0
Skickade någon källa några dokument utan att du bett om det?	1	0
Tog du fram kompletterande information på eget initiativ?	1	0
Hände det att någon skickade det till dig utan att du bett om det?	1	0

6. Vilka var de viktigaste sätten att hämta information i arbetet med artikeln?

KANAL	NYHETSFAKAS			
	Nyhetens uppkomst	Insamling av information		
		VIKTIGAST	NÄST VIKTIGAST	TREDJE VIKTIGAST
. Träffa en person för en intervju	1	1	1	1
. Närvara vid nyhetshändelse	2	2	2	2
. Ringa någon	3	3	3	3
. Få inkommande samtal	4	4	4	4
. Fax	5	5	5	5
. E-mail	6	6	6	6
. Söka på Internet	7	7	7	7
. Post	8	8	8	8
. Från annan media	9	9	9	9
. Leta i arkiv	10	10	10	10
. Begära ut dokument	11	11	11	11
. Få dokument på källas initiativ	12	12	12	12

7. Ingick det någon läcka i arbetet med nyhetsartikeln? 1. Ja 2. Nej

8. Vilken samhällssektor handlar artikeln om?

Kommun / Landsting	1
Rikspolisens / statlig myndighet	2
Företag / arbetsmarknad	3
Rättsväsendet	4
Civila samhället - organisationer, intressegrupper, föreningar	5
Privatperson	6
Övrigt	7

9. Vilken sorts händelse handlar nyheten om?

1. Planerad händelse (ceremoni, turné, demonstration, tävling, debatt, möte)
2. Oplanerad händelse (olycka, brott, katastrof, skandal / reaktioner på dessa)
3. Process (rättegång, val, nominering)
4. Uppföljning
5. Inget av dem
6. Annat: _____

10. Hur många källor finns i artikeln?

_____ stycken källor.

11. Vilka sorters källor var involverade i arbetet med artikeln?

(De behöver inte vara utskrivna i artikeln)

KÄLLA	NYHETSFAS			
	Nyhetens uppkomst	Insamling av information		
		VIKTIGAST	NÄST VIKTIGAST	TREDJE VIKTIGAST
Politiker	1	1	1	1
Tjänsteman	2	2	2	2
Övrig kommunanställd	3	3	3	3
Informationsanställd	4	4	4	4
Polis / åklagare	5	5	5	5
Annan statlig tjänst	6	6	6	6
Enskild medborgare	7	7	7	7
Medb. som representerar förening	8	8	8	8
Någon aktör i näringslivet	9	9	9	9
Andra medier	10	10	10	10
Egna iakttagelser	11	11	11	11
Nyhetsredaktionen	12	12	12	12
Dokument	13	13	13	13

12. Var i arbetsprocessen fanns den viktigaste källan:

1. I arbetet med nyhetens uppkomst
2. Under insamlandet av material
3. En källa som bidrog till båda dessa
4. Kan inte svara på det / ingen källa var viktigare än någon annan

Jag kommer nu att ställa några frågor om den källan.

13. Hur ofta har du kontakt med den källan:

1. Minst en gång i veckan
2. Minst en gång i månaden
3. En viss tidigare kontakt
4. Första kontakten

14. Hur trovärdig anser du att källan är?

1. Mycket trovärdig
2. Trovärdig
3. Mindre trovärdig
4. Inte trovärdig
5. Kan inte svara på det

15. Hur redovisades källan i nyhetsartikeln?

1. Fullt redovisad (med namn)
2. Antydd på specifikt sätt (utrikesdepartementet)
3. Antydd på allmänt sätt (i Stockholm, "en studie")
4. Källan redovisades inte alls

16. Var en informationsanställd involverad i arbetet med artikeln?

(Det kan handla om informatörer, pressansvarig, PR-anställda...)

1. Inte alls (fortsätt till fråga 17)
2. Lite involverad
3. Ganska mycket involverad
4. Mycket involverad
5. Vet inte

17. Specificera på vilket sätt som den informationsanställda var involverad:

TYP AV INFORMATION-INBLANDNING	JA	NEJ
Hjälpte till med att förmedla kontakter / information	1	0
Tog fram kommentarer från någon annan person	1	0
Tog fram information till nyhetens uppkomst	1	0
Tog fram information till nyhetsinsamlandet. <i>Om ja:</i>		
En del	1	0
Det mesta	1	0
All information	1	0

18. Har du dubbelkollat informationen i artikeln med ytterligare källa?

1. Nej
2. Ja, med _____ stycken ytterligare källor.

19. Behövde du övertala någon källa att ställa upp?

1. Ja
2. Nej

20. Kortades artikeln ner vid redigeringen?

1. Inte alls
2. Lite
3. Ganska mycket
4. Mycket

21. Skrevs artikeln om vid redigering?

1. Inte alls
2. Lite
3. Ganska mycket
4. Mycket

22. Består den här texten av fler artiklar som hör ihop?

1. Ja
2. Nej

Bilaga 2. Kort enkät om journalisternas bakgrund

Är du man eller kvinna

- Man
- Kvinna

Hur gammal är du?

- 20-29
- 30-39
- 40-49
- 50-59
- 60-69

Har du gått någon eftergymnasial utbildning?

- Ja
- Nej

Om ja – hade den journalistikinriktning?

- Ja
- Nej

Hur länge har du jobbat på redaktion?

Bilaga 3. Tabell

Artiklarnas fördelning mellan olika samhällssektorer

Samhällssektorer	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Kommun/Landsting	28	37
Rikspolisen/ Statlig myndighet	6	8
Företag/arbetsmarknad	9	12
Rättsväsendet	20	26
Civila samhället	10	13
Privatperson	2	3
Övrigt	1	1
Summa	76	100

Bilaga 4. Tabell

Journalistens initiativ till nyheten beroende på bevakningsområde

Initiativ	Kriminal		Kommun		Miljö		Ekonomi	
	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Journalist	19	76	13	50	7	54	1	8
Källa	6	24	13	50	6	46	11	92
Summa	25	100	26	100	13	100	12	100

Bilaga 5. Tabell

Typer av källor i fas två beroende på initiativ i fas ett

Sorts källa	Journalistinitierad artikel				Källinitierad artikel			
	Nämnda källor		Viktigaste källan		Nämnda källor		Viktigaste källan	
	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Elitkällor	45	51	24	60	39	50	20	56
Information/PR	0	0	0	0	0	0	0	0
Medborgare/anställd	15	17	4	10	14	18	10	28
Dokument	20	22	8	20	17	22	4	11
Andra medier	4	4	1	2	1	1	0	0
Redaktion	5	6	3	8	2	3	0	0
Övrigt	0	0	0	0	5	6	2	5
Summa	89	100	40	100	78	100	36	100

För information om vilka källor som ingår i de olika grupperna, se metodkapitlet.

Bilaga 6. Tabell

Kommunikationskanaler i fas två beroende på initiativ i fas ett

Kanaler i fas 2	Journalistinitierad artikel				Källinitierad artikel			
	Nämnda kanaler		Viktigaste kanalen		Nämnda kanaler		Viktigaste kanalen	
	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Träffa en person för intervju	13	15	9	23	18	23	14	39
Närvara vid nyhetshändelse	7	8	5	13	3	4	3	8
Ringa någon	31	35	17	43	25	29	10	28
Få inkommande telefonsamtal	0	0	0	0	0	0	0	0
Fax	1	1	0	0	0	0	0	0
E-mail	0	0	0	0	1	1	1	3
Söka på internet	12	14	1	2	12	15	1	3
Annan media	1	1	1	2	1	1	0	0
Leta i arkiv	2	2	0	0	0	0	0	0
Hämta ut dokument	20	23	6	15	13	16	2	6
Få dokument på källas initiativ	0	0	0	0	5	6	1	3
Presskonferens	0	0	0	0	4	5	4	10
Redaktionens arkiv	1	1	1	2	0	0	0	0
Summa	88	100	40	100	82	100	36	100

Bilaga 7. Tabell

Källors påverkan beroende på initiativet i fas ett

	Journalistinitierad		Källinitierad	
	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Gjorde du någon intervju på en källas förslag?				
Ja	6	15	21	58
Nej	34	85	15	42
Summa	40	100	36	100
Skickade en källa dokument till dig utan att du bett om dem?				
Ja	2	5	15	42
Nej	38	95	21	58
Summa	40	100	36	100
Skickade en källa kompletterande information utan att du bett om den?				
Ja	2	5	6	17
Nej	38	95	30	83
Summa	40	100	36	100

Bilaga 8. Tabell

Hur journalistiska rutiner påverkas av initiativet i fas ett

	Journalistinitierad		Källinitierad	
	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Bestämde du själv att du skulle börja arbeta med artikeln?				
Ja	33	83	12	33
Nej	7	7	24	67
Summa	40	100	36	100
Tog du initiativ till intervju?				
Ja	38	95	31	86
Nej	2	5	5	14
Summa	40	100	36	100
Begärde du ut dokument?				
Ja	27	68	20	56
Nej	13	32	16	44
Summa	40	100	36	100
Tog du fram kompletterande information på eget initiativ?				
Ja	31	78	28	78
Nej	9	22	8	22
Summa	40	100	36	100